

De Bulgaarse socialistische partij tijdens de transitieperiode

| Petia Georgieva

In de evolutie van de vroegere communistische partij tijdens de democratische transitie kan men volgens Petia Georgieva twee periodes onderscheiden.

De symbolische datum van de Bulgaarse democratische transitie is 10 november 1989. Tijdens het Plenum van de Bulgaarse Communistische Partij (BCP) nam Todor Zjivkov, die sinds 1954 aan het hoofd van de Partij stond, ontslag. Zijn regime werd in grote trekken gekarakteriseerd door trouw aan de sovjetleiders en een afwezigheid van grote opstanden van de kant van de Bulgaarse bevolking. Het regime van de BCP had een zekere liberalisatie gekend, maar de excessen en de discriminatie van de Turkse minderheid tijdens de tweede helft van de jaren tachtig kondigden de crisis en het einde van het systeem aan. Om aan de macht te blijven zag Zjivkov zich genoodzaakt om de veranderingen van de *perestrojka* te volgen. Zjivkov ontwierp een radicaler plan als dat van Gorbatsjov, in het Bulgaars herdoopt als *preoestrojstvo*. Maar deze inspanningen konden niet de val van het communistische regime verhinderen. Bulgarije volgde de ineenstorting van de andere communistische regimes in Centraal en Oost-Europa.

Bij gebrek aan een lange dissidententraditie werd de transitie geïnitieerd door de "hervormers" in de communistische partij zelf.¹ De manier om het regime te veranderen kwam in de buurt van de Hongaarse en Poolse transitie, ze was namelijk vreedzaam en werd onderhandeld.

In december 1989 zag de BCP zich geplaatst tegenover de noodzaak om een politieke partij zoals de andere te worden, de regels van het democratische spel te ondergaan, haar verleden te evalueren, haar identiteit opnieuw te bepalen en voor de eerste maal na vier decennia van monopolie over het politieke leven de macht te delen. Na afloop van de laatste verkiezingen op 17 juni

2001 werd de vroegere communistische partij voor een lange periode tot de oppositie veroordeeld na de slechtste score uit twaalf jaren transitie te hebben geboekt.

We stellen ons hier tot doel om de factoren waardoor Links in Bulgarije in deze ellendige situatie terecht is gekomen te verklaren door de rol van de ex-communistische partij in de Bulgaarse transitie aan te duiden, evenals die van de moeilijke en laattijdige modernisering.

De evolutie van de vroegere communistische partij tijdens de transitie kan men in twee grote periodes opsplitsen. Een eerste periode loopt vanaf het begin van de transitie tot aan de mislukking van de tweede socialistische regering in december 1996. Dit is de periode waarin de socialisten tweemaal aan de macht kwamen en waarin hun politiek de loop van de economische en sociale hervormingen beïnvloedde. De tweede periode begint met de diepe crisis, zowel organisatorisch als wat identiteit betreft van de Partij, op het einde van 1996. Deze periode wordt gekarakteriseerd door de inspanningen van de nieuwe leiding om de Partij door middel van een sociaal-democratisering te moderniseren.

Van het politieke monopolie naar het meerpartijensysteem

Na de val van het regime van Zjivkov organiseerden de democratische krachten zich in een brede organisatie, de Unie van Democratische Krachten (SDS) die op 7 december 1989 werd opgericht. De SDS omvat verschillende onafhankelijke organisaties waaronder dissidentenformaties, de heropgerichte "historische" partijen, zoals de Bulgaarse Sociaal-Democratische Partij, de Radicaal-Democratische Partij, de Bulgaarse Agrarisch

Populaire Unie “Nikola Petkov” en de Democratische Partij. Aan het hoofd van de leiding van de SDS werd Zjeloe Zjelev gekozen. In januari-februari 1990 verscheen een veelheid van politieke partijen aan het politieke firmament.

De “Ronde Tafel”

De SDS en de vroegere communisten organiseerden in het begin van 1990 een “Ronde Tafel” ten einde een gewelddadige uitkomst van de crisis te voorkomen en om de basisregels van de transitie vast te leggen. De belangrijkste beslissingen die tijdens de rondetafelbesprekingen genomen werden, zijn het wetsontwerp over de politieke partijen en het stilzwijgende compromis tussen communisten en democraten over de politieke vertegenwoordiging van de Turkse minderheid. De politieke partij van de Bulgaarse Turken – de Beweging voor Rechten en Vrijheden (DPC) – werd op 4 januari 1990 opgericht. De belangrijkste actoren nemen deel aan de Ronde Tafel, namelijk de vroegere communisten (de “roden”) en de anticomunisten (de “blauwen”) en worden de belangrijkste actoren van het politieke leven en de Bulgaarse transitie.

De eerste pogingen van een ideologische herdefiniëring van de vroegere communisten

De verandering van het politieke systeem veroorzaakte interne veranderingen in de BCP. De noodzaak om een nieuwe identiteit uit te vinden en om een breuk met het verleden aan te tonen, was onmisbaar om aan de ex-communisten een legitimiteit te verschaffen. Op 3 april 1990 veranderde de BCP na een referendum haar naam en werd toen de Bulgaarse Socialistische Partij (BSP).² Een nieuwe partijstructuur werd geïntroduceerd.³ De oude partijcellen, ooit alomtegenwoordig en georganiseerd op het principe van het beroep, werden opgeheven. In het begin van de veranderingen verloor de Partij een belangrijk deel van zijn leden. De Partij werd verlaten door al diegenen die omwille van pragmatische redenen lid van de BCP waren geworden, omdat onder het socialisme elke carrière afhing van het lidmaatschap van de staatspartij. De BSP werd eveneens verlaten door lieden die niet akkoord konden gaan met de verandering van het systeem, noch met de nieuwe naamgeving.

Op het Veertiende Buitengewoon Congres gehouden van 30 januari tot 2 februari 1990 nam de BCP het Manifest van het Democratisch

Socialisme aan, wat een eerste poging was om de ideologische identiteit van de Partij opnieuw te definiëren. De concepten van het Manifest werden achteraf verwerkt in een ander document, het Platform voor de latere vernieuwing en de hervorming van de BSP in de huidige linkse partij van het democratisch socialisme. Dit document werd aangenomen op het 39ste Partijcongres (22-25 september 1990).⁴ Volgens deze tekst opende de Partij zich ideologisch voor de testamenten van “Marx, Engels, Lenin, Plechanov (...) en de moderne richtingen in het marxistische denken”. De arbeidersklasse behield zijn dominante positie in de basis van de Partij.⁵ Deze eerste stap naar een nieuwe ideologische identiteit veroorzaakte geen breuk met het verleden. Deze vage ideologische omschakelingspogingen bemoeilijkten de overgang naar de sociaal-democratie en de omvorming van de BCP in een moderne linkse partij. Het 39ste Partijcongres koos Alexander Lilov tot partijleider. Hij was een markante politieke persoonlijkheid tijdens de lange transitieperiode van de Partij.

We moeten nog vermelden dat er in de Partij twee verschillende groepen bestonden, met aan de ene kant de beperkte kring van de leidende elite die haar eigen toekomstproject met betrekking tot de socialistische idee en de Bulgaarse transitie verder uitwerkte, en aan de andere kant de massa van de partijleden wier reacties niet altijd in overeenstemming waren met de ambities van de partijelite. Ondanks de veranderingen in de rangen van de leidende partijkaders veroorzaakte dit alles een gespleten identiteit die op de latere evolutie van de BSP tijdens de traditie haar weerslag zou hebben.⁶

De bipolariteit en de aflossing van de wacht van “roden” door “blauwen”

De eerste vrije verkiezingen werden op 10 en 17 juni 1990 georganiseerd om een Grondwetgevende Vergadering te verkiezen die een nieuwe Grondwet moest aannemen. De verkiezingen zagen drie belangrijke politieke partijen naar voren komen: BSP, SDS en DPC. De socialisten haalden het met 42,2 procent van de stemmen (211 zetels) tegen 38 procent voor de SDS (114 zetels). De Agrarische Partij (een ex-blokpartij van de BCP) haalde 7 procent (16 zetels). De Turkse beweging DPC kreeg 5 procent (23 zetels) (zie *tabel 1*). Met deze uitslag schaarde Bulgarije zich naast Roemenië en Albanië bij de landen waar de oppositiebewegingen zwak waren en die

een meer paternalistisch communistisch experiment hadden gekend. In de drie landen wonnen de lichtelijk hervormde vroegere communistische partijen de eerste verkiezingen.⁷ Deze overwinning ontgoochelde de sympathisanten van de Bulgaarse democratische krachten en dat deel van de bevolking dat een duidelijke breuk met het verleden had verwacht. De door de vroegere communisten behaalde overwinning kan worden verklaard door het feit dat tijdens de eerste maanden van de overgang, de socialistische partij de enige organisatie was die ontwikkelde structuren en een voorbereide elite bezat. Ten tweede verschafte het feit dat de communisten zelf het startsein tot de verandering hadden gegeven, ze een zekere legitimiteit. Andrei Loekanov werd Eerste Minister van een socialistische regering. Hij stelde aan de democratische oppositie de vorming van een coalitieregering voor, maar de SDS weigerde dit. De socialistische regering bleef niet lang aan de macht. Onder druk van manifestaties ten gunste van de oppositie nam de socialistische president Petar Mladenov op 6 juli 1990 ontslag. Op de eerste augustus 1990 verkoos de Grote Nationale Vergadering Zjeleov Zjelev (SDS) tot president van de Republiek. Het hoofdkantoor van de BSP, het Volkshuis te Sofia, werd op 26 augustus 1990 in brand gestoken. De socialistische premier Loekanov nam in november 1990 ontslag. Een regering van deskundigen geleid door Dimitar Popov werd benoemd.

De parlementsverkiezingen van 13 oktober 1991 werden door de SDS gewonnen. De BSP verdween voor het eerst in de oppositie. De overwinning van de SDS was erg nipt. De democraten wonnen de verkiezingen met 34,36 procent van de stemmen en 110 zetels tegen 33,14 procent en 106 zetels voor de socialisten. De derde politieke kracht was de DPC met 7,55 procent en 24 zetels (zie tabel 1). Deze kleine meerderheid van de SDS en de onervarenheid der democraten met het regeringswerk hielden al de voortekenen in van de instabiliteit van hun bewind.

De door de vroegere communisten behaalde overwinning kan worden verklaard door het feit dat tijdens de eerste maanden van de overgang, de socialistische partij de enige organisatie was die ontwikkelde structuren en een voorbereide elite bezat.

Tabel 1

Parlementsverkiezingen van 1990 en 1991

Partijen	Juni 1990		November 1991	
	%	Zetels (400)	%	Zetels (240)
BSP	42,2	211	34,36	110
SDS	38	114	33,14	106
Agrariërs	7	16	-	-
DPC	5	23	7,55	24

Met de stemmen van de DPC vormden de democraten een onafhankelijke regering geleid door Filip Dimitrov. De presidentsverkiezingen van januari 1992 werden in de tweede ronde gewonnen door Zjelev, de kandidaat van de SDS. De SDS-regering nam de wet op de privatisering van de staatsbedrijven aan en voerde het besluit van de wet op het uitbannen van de communistische ideologie in de wetenschappen en het onderwijs uit. Tijdens de economische en politieke crisis ondernamen de democratische krachten (SDS) hervormingen die onvoltooid zouden blijven, omdat de regering op 28 oktober 1992 een vertrouwensstemming niet overleefde. Een volgende regering samengesteld uit technocraten en geleid door Loeben Berov verkreeg de steun van de DPC en van de socialisten. Deze regering schiep de illusie dat de economie zich had gestabiliseerd door een enorme buitenlandse staatsschuld aan te gaan.

De door de vroegere communisten behaalde overwinning kan worden verklaard door het feit dat tijdens de eerste maanden van de overgang, de socialistische partij de enige organisatie was die ontwikkelde structuren en een voorbereide elite bezat.

De illusie dat de economie zich had gestabiliseerd door een enorme buitenlandse staatsschuld aan te gaan.

Het interne leven van de BSP na het verliezen van de verkiezingen

Na het verlies van de verkiezingen in 1991 riep de BSP zijn 40ste Partijcongres samen (14-16 december 1991). De kwestie van de identiteit van de Partij stond op de agenda, maar de debatten gingen over het zoeken naar een alternatief voor de sociaal-democratisering van de Partij. De voor de gelegenheid uitgevonden formule was de omvorming in een "moderne socialistische partij van democratisch links". Deze moderne partij

zou "socialistisch" zijn door halfweg tussen een communistische en een sociaal-democratische identiteit een positie in te innemen. Deze vage formule weerspiegelde de ideologische heterogeniteit van de verschillende ideologische stromingen in de Partij. Eén van de fracties die vijandig stond tegenover de sociaal-democratisering van de BSP, was de ideologische vereniging Marxistisch Platform geleid door M. Mintsjev. Een andere stroming, nl. de Unie voor Sociale Democratie, maakte opvattingen over de plaatsbepaling van de BSP bekend in een document onder de titel Alternatief, waarin werd gesteld dat "de BSP geen partij van extreem-links meer is (...). De BSP moet niet de plaats innemen van de Bulgaarse sociaal-democratische partij, die tot Bulgaars rechts behoort. De BSP moet zich tussen de communistische partijen en de rechtse sociaal-democratie in plaatsen".⁸

Het 40ste Partijcongres markeerde nog een andere politieke verandering: de wil om jonge kaders naar voren te schuiven die voor de ineenstorting van het regime van Zjivkov tot de elite van jonge communisten hadden behoord. Een nieuwe voorzitter, Jean Videnov, werd verkozen. Hij werd beschouwd als "de man van Lilov". De keuze van Videnov, die geen afstammeling was van een familie uit de oude nomenklatura, was van de ene kant een compromis tussen de verschillende fracties en van de andere kant een poging om aan de Partij een nieuw imago te schenken. Videnov werd de leider van de BSP in een periode waarin de toestand niet gemakkelijk was: de eigendommen van de oude BCP werden genationaliseerd, de partijstructuren uit het verleden spatten uit elkaar en in de Partij werden de tegenstellingen tussen de verschillende groepen en personen uitgevochten. Onder leiding van Videnov slaagde de Partij erin de crisis te overleven en om het vertrouwen van een deel van de bevolking te herwinnen.⁹ Gevoegd bij de politieke en economische crisis en de moeilijkheden van het dagelijks leven na een regering van de "blauwen", zorgde dit alles ervoor dat de socialisten de vervroegde wetgevende verkiezingen van 18 december 1994 konden winnen. Voor deze verkiezingen vormde de BSP de coalitie "Democratisch Links".¹⁰

Het 41ste Partijcongres van 1994 nam een nieuw programma en nieuwe statuten aan die het pluralisme van opvattingen en de verschillende uitingsvormen ervan erkenden.

Terug aan de macht

Links won de verkiezingen van 1994 met 43,5 procent der stemmen tegen 24,23 procent voor de SDS. In het politieke landschap verschenen twee nieuwe formaties in het parlement, namelijk de coalitie van de Unie van het Volk met de Bulgaarse Agrarische Populaire Unie en de Democratische Partij geleid door S. Sarov en A. Mozer, die 6,51 procent kreeg, en de partij van het Bulgaars Business Blok geleid door G. Gantsjev (zie tabel 2).

Tabel 2
Wetgevende verkiezingen van december 1994

Partijen en coalities van partijen	%	zetels
Coalitie van Democratisch links	43,50	125
SDS	24,23	69
Coalitie van Unie van het Volk	6,51	18
DPC	5,44	15
Bulgaars Business Blok	4,73	13

De terugkeer van de ex-communisten aan de macht kan allicht worden uitgelegd door de nostalgie van een bevolking die in een toenemende onzekerheid leefde en die naar de veiligheid van onder het socialisme terugverlangde. Bulgarije nam deel aan de golf van "de terugkeer van de oude communisten" aan de macht: in 1993 in Polen en in 1994 in Hongarije. Maar de overeenkomsten tussen de twee genoemde gevallen zijn slechts beperkt omdat ten eerste in Polen en Hongarije de economische hervormingen veel verder waren, terwijl men in Bulgarije niet kon spreken van een markteconomie, en ten tweede dat de erfgenamen van de vroegere communistische partijen in Hongarije en Polen zich moderniseerden en werkelijk omschakelden. Dat was niet het geval in Bulgarije. In die zin mogen we de analisten citeren die opmerken dat "de erfgenaam van de BCP die zich het imago van een moderne linkse partij gaf, zijn succes minder aan de vernieuwende sociaal-democratische slogans dan aan de nostalgie naar de broodprijs van vijftien cent dankte".¹¹ Maar in het verkiezingsprogramma van de socialisten stonden geen beloften voor het herstel van het socialisme. De belangrijkste thema's van het regeringsprogramma van de BSP waren: het stimuleren van de productie van de overheidssector, de vermindering van de werkloosheid, de privatisering van de grote staatsbedrijven met participatie van het personeel, het stimuleren van de oprichting van landbouwcoö-

peraties, de ontwikkeling van een politiek van sociale bescherming.

De socialistische partij aan de macht: van het onvermogen te regeren tot een totale crisis

Het bewind van de socialistische regering van Videnov eindigde op een totale politieke, economische en financiële crisis en veroorzaakte heftige sociale protesten. In de loop van twee jaren regeren ondernamen de socialisten niet de noodzakelijke stappen om een leefbare markteconomie te organiseren. De socialisten wilden de sociale kosten van de hervorming verminderen en een geleidelijke transitie realiseren. Maar gezien de toestand waarin de Bulgaarse economie verkeerde, bleek dat onhaalbaar. De oprichting van een reeks nieuwe handelsbanken die aan staatscontrole ontsnappen, de herfinanciering van de niet-concurrentiële staatsbedrijven en de ongecontroleerde kapitaalexport, waren de factoren die in het begin van 1996 een bankcrisis zonder voorgaande veroorzaken. De meeste banken gingen failliet. In de lente van 1996 kwamen er bij de bankcrisis nog een graancrisis bij. Na de liberalisering van de graanexport dat jaar besloten, bleek dat de export de minimale reserves van het land had aangetast. Als gevolg hiervan kenden de Bulgaren een broodtekort waardoor lange rijen voor de bakkerswinkels ontstonden. De verschillende economische groeperingen pompten de staatsbedrijven leeg door de winsten weg te sluisen en de tekorten ten laste van het overheidsbudget te brengen.

De economische crisis verdiepte de tegenstellingen tussen de verschillende groepen in de BSP. Na verschillende ministeriële herschikkingen zag de socialistische regering zich in 1996 verplicht om een snelle privatisering van de staatsbedrijven door te voeren. Dit programma van structurele hervormingen was niet het gevolg van de oppositie van de verschillende persoonlijke of regionale belangengroepen. Het parlementaire leven werd gekenmerkt door de autoritaire stijl van de socialisten. Een crisis brak in de BSP uit. De parlementaire groep van Democratisch Links spleet en conflicten braken uit tussen de aanhangers van de jonge premier Videnov en die van A. Loekanov. Op 2 oktober 1996 werd Loekanov vermoord bij het verlaten van zijn woning in Sofia. De moord op de vroegere premier verscherpte nog de politieke crisis. De BSP raakte verscheurd ten aanzien van Videnov die men ervan beschul-

digde rond zich een persoonlijke machtsgroep te vormen en een economische belangengroep te bevoorrechten. De presidentsverkiezingen van 3 november 1996 werden gewonnen door de SDS-kandidaat Petar Stojanov. Deze uitslag bracht de onvrede ten aanzien van de BSP-regering aan de oppervlakte.

De schipbreuk

Op het 42ste Partijcongres dat eind 1996 met spoed werd samengeroepen, nam Videnov ontslag uit zijn functie van staatshoofd en partijleider. Als partijvoorzitter werd G. Parvanov gekozen. Het Partijcongres viel samen met het begin van een hyperinflatie die nooit eerder in de hedendaagse Bulgaarse geschiedenis geziene percentages bereikte. De inflatie bereikte 731,6 procent. De sociale spanningen leidden in januari 1997 tot een sociale explosie met stakingen van de studenten, met protesten van gepensioneerden en met een meerderheid van de bevolking die elke hoop op een verbetering van de levenskwaliteit had verloren. Een manifestatie vond plaats op 11 januari 1977 vóór het Parlement waarbij manifestanten het gebouw van de Nationale Vergadering binnendrongen en waarbij de politie moest gebruik maken van geweld om de menigte terug te drijven. In het hele land namen de manifestaties toe. Geconfronteerd met dit openbaar ongehoegen weigerde de BSP een nieuwe regering te vormen. Minister van Buitenlandse Zaken Nikola Dobrev die door de BSP werd belast met de vorming van een nieuwe regering, gaf op 4 februari 1997 zijn mandaat terug. De politieke partijen ondertekenden daarna een akkoord over het houden van wetgevende verkiezingen. De mislukking van de tweede socialistische regering veroorzaakte in de Partij zowel een zware organisatorische, identiteits- en vertrouwenscrisis als vertwijfeling over haar plaats in het politieke leven. De BSP slaagde er niet in om een balans van de regering Videnov op te maken. Maar de mislukking van deze regering zou wel op de toekomst van de Partij en Bulgaars links wegen.

De terugkeer van de "blauwen" aan de macht

De verkiezingen van 19 april 1997 werden gekenmerkt door de opmerkelijke overwinning van de SDS en haar bondgenoten (Unie van het Volk) binnen de Verenigde Democratische Krach-

ten. De BSP werd de tweede politieke formatie. Na de val van de socialistische regering eind 1996–begin 1997 verliet een deel van de sociaal-democratisch georiënteerde socialistische BSP om aan te sluiten bij een nieuwe politieke partij, de Partij van Euro-Links. Deze partij kreeg 5,5 procent van de stemmen. De DPC kwam bij de verkiezingen op in een coalitie met de Alliantie voor Nationale Redding (ONS).¹²

Tabel 3
Wetgevende verkiezingen van april 1997

Partijen en coalities	%	Aantal zetels
Verenigde		
Democratische Krachten	52,26	137
Democratisch Links	22,07	58
Alliantie voor		
Nationale Redding	7,60	19
Bulgaars Euro-Links	5,50	14
Bulgaars Business Blok	4,93	12

De Verenigde Democratische Krachten vormden de regering onder Ivan Kostov. Het zou de eerste Bulgaarse regering zijn die een volledige legislatuur aan de macht zou blijven. De eerste juli 1997 legt de regering Kostov een financieel plan ten uitvoer dat conform is aan de akkoorden afgesloten met het Internationaal Monetair Fonds (IMF) in ruil voor een lening. Kostov, die een voorstander is van een grote liberalisering van de economie, bevestigde opnieuw zijn verlangen om de strijd tegen de criminaliteit en de corruptie te versterken. In het begin van deze regeringsperiode genoten de “blauwen” een groot vertrouwen en werden ze vervuld van de hoop van de bevolking. Op het einde van de legislatuur was deze regering zeer onpopulair na een ultraliberale politiek te hebben gevoerd in combinatie met veel corruptie. Op het einde van haar legislatuur was de regering Kostov blind geworden voor de werkelijke toestand waarin de Bulgaarse bevolking leefde, wat haar duur te staan zou komen tijdens de verkiezingen van 17 juni 2001.

De verbrokkeling van Bulgaars Links

Vooreerst is het belangrijk te weten dat de verbrokkeling van Bulgaars Links niet het gevolg is van de democratische transitie. Meer dan 120 jaar geschiedenis van Bulgaars Links wordt gekenmerkt door veelvuldige onenigheden.¹³ Door de democratische transitie verloor de oude BCP niet alleen haar monopolie over de macht, maar ook over Bulgaars Links. Terwijl de identiteit van de

BSP geen duidelijke boodschap naar de kiezers stuurde, werd Bulgaars Links verscheurd tussen verschillende pretendenten.

De sociaal-democraten

Het Bulgaarse politieke landschap kent een toenemend aantal politieke partijen die zich sociaal-democratisch noemen. Tot in 1997 poogden deze partijen hun identiteit te bevestigen door zich af te zetten tegen de BSP. Tijdens het begin van de transitie werd de historische Sociaal-Democratische Partij die in 1948 was opgeheven, weer gesticht. Deze partij is het enige Bulgaarse lid van de Socialistische Internationale. Partijleider P. Dertlijev behoort tot de belangrijke mannen van de transitie, maar de partij bezit geen gewicht in het politieke leven. Men moet eraan toevoegen dat de toestand van de sociaal-democratische partij niet specifiek Bulgaars is. Zoals J.-M. De Waele al heeft onderstreept, is dat kenmerkend voor de meerderheid van de “historische” sociaal-democratische partijen in Centraal en Oost-Europa, behalve dan in het geval van Tsjechië. Het zijn veelal “kaderpartijen” met weinig leden die er niet in slagen om zich in te planten.¹⁴ Na het overlijden van Dertlijev splitste de partij in drie delen.

Een andere partij die de sociaal-democratische identiteit meent uit te dragen, is die van het in februari 1997 opgerichte Bulgaars Euro-Links. De partij was in de 38ste Nationale Vergadering (1997–2001) vertegenwoordigd, maar bij de laatste verkiezingen slaagde ze er niet in om de kiesdrempel van 4 procent te nemen. In 2000 hebben enkele belangrijke persoonlijkheden die het niet eens waren met de stijl van de partijleider, Euro-Links verlaten en de Nationale Sociaal-Democratische Beweging opgericht. Aan de linkerzijde bestaat nog een kleine in 1997 gestichte sociaal-democratische partij, nl. het Verenigd Blok van de Arbeid. Ten andere, na de val van het regime van Zjivkov verschenen verschillende communistische en arbeiderspartijen. Deze organisaties zijn veelal spookpartijen.

De interne crisis van de BSP die nochtans een grote linkse partij is gebleven, spoorde de Partij aan om inspanningen te leveren voor de eenwording en de oprichting van een linkse coalitie.

Pogingen tot hereniging van Bulgars Links

De eerste pogingen van de zijde van de BSP tot toenadering tot de andere formaties begonnen in de zomer van 1997. De rol van de Europese sociaal-democratie in dit proces is niet gering geweest. De sociaal-democratische partijen en een groep in de BSP rond leider Georgi Parvanov vingen onderhandelingen aan om een brede sociaal-democratische alliantie vorm te geven. Deze pogingen versterkten de tegenstellingen tussen de diverse fracties van de BSP. In augustus 1998 stichtten de ex-ministers van de regering Videnov een nieuwe politieke stroming die zich Open Forum noemde. Deze stroming kon niet instemmen met een linkse hereniging op sociaal-democratische basis. Het Open Forum wilde een brede samenwerking met alle linkse krachten, inclusief de communistische organisaties. Deze stroming gaat niet akkoord met de BSP die zich voorstander verklaarde van toetreding van Bulgarije tot de NAVO.¹⁵

Het geval van de BSP bevestigt de regel die door G. Mink en J.-Ch. Szurek geformuleerd werd, nl. dat "naarmate de communistische partijen zich meer hebben hervormd, ze ook des te zwaarder werden verslagen; maar naarmate ze in het begin zwaarder werden verslagen, ze zich daarna ook des te beter hebben kunnen herstellen".¹⁶

Tijdens de eerste jaren van de transitie plaatste de BSP zich tussen de partijen die, hoewel ze het communistische regime veroordeelden, geen nieuwe geloofwaardigheid en een nieuwe identiteit wisten te verwerven.¹⁷ Maar na de mislukking van de laatste socialistische regering werd de nieuwe partijleiding rond G. Parvanov zich bewust dat de toekomst van de Partij afhing van een snelle modernisering en dat een verder uitstel onmogelijk was. De geleverde inspanningen voor een hereniging van Links getuigden van deze nieuwe politiek. Ondanks de oppositie van verschillende fracties en personen in de Partij, werd in januari 2001 de formatie Nieuw Links gevormd met de BSP, de Beweging van Sociaal-Democraten, de Sociaal-Democratische Partij en het Verenigd Blok van de Arbeid. Later met het

oog op de verkiezingen van juni 2001 verbreedde Nieuw Links de coalitie met andere partijen, inclusief de communisten. De linkse verkiezingscampagne bevatte enkele nieuwtjes om het nieuwe linkse imago te bevestigen, zoals een contract met de kiezer en het openen van de kandidatenlijsten voor kandidaten afkomstig uit de civiele maatschappij.

Het einde van het bipolaire model

De meest in het oog springende kenmerken van de Bulgaarse politiek waren tot aan de voorgaande parlementsverkiezingen de bipolariteit van het politieke systeem, met afwisselend de "blauwen" en de "roden" aan de macht, en

een diepe kloof ("cleavage") tussen communisten en anticommunisten die door het politieke leven liep en die een democratisch compromis en consolidatie belette. Na elf jaar van mislukte hervormingen leeft de meerderheid van de Bulgaarse bevolking nu op de drempel van de armoede met een werkloosheid van ongeveer 28 procent.

De economische hervormingen die wisselden al naar gelang de coalitie die aan de macht was, zijn mislukt. Corruptie en cliëntelisme hebben angst-aanijgende proporties aangenomen. Ziedaar waarom de Bulgaarse bevolking moe geworden is van de vele verkiezingen en de afwisseling aan de macht van "roden" en "blauwen" die de levensstandaard niet verbeterden, ontgoocheld is in de politieke elite en alle hoop heeft verloren en daarom op 17 juni 2001 zijn proteststem gaf voor een verandering van het systeem (zie tabel 4).

Tabel 4
Wetgevende verkiezingen van 17 juni 2001

<i>Politieke partijen en coalities</i>	<i>%</i>	<i>Zetels</i>
Nationale Beweging Simeon II	42,74	120
Unie van Democratische Krachten	18,18	51
BSP/Coalitie "Voor Bulgarije"	17,15	48
DPC	7,45	21

Na de verkiezingsoverwinning van de Nationale Beweging Simeon II werd de verbannen koning

Simeon van Saksen-Coburg premier. In zijn regering werden ook afgevaardigden van de DPC en twee socialistische ministers opgenomen. Zonder over het geval van Simeon in details te treden, kunnen we stellen dat zijn beweging erin geslaagd is om dankzij een discours vol van populistische elementen de confrontaties te overstijgen en een compromis te bewerkstelligen, plus om de nationale verstandhouding te herstellen. Deze electorale “afstraffing” van de “blauwen” en de “roden” betekende een zware nederlaag voor zowel Bulgaaars links als rechts. De Bulgaarse socialisten verloren 23 procent van hun traditioneel electoraat (de armen, de bewoners van de dorpen, de bejaarden). De BSP slaagde er niet in om de Bulgaarse kiezers van haar nieuwe identiteit te overtuigen. De Partij wordt door het actieve deel van de bevolking niet als een alternatief voor de regering beschouwd. Het socialistische electoraat omvat vooral de oudere leeftijdscategorieën.

Tabel 5

**Verkiezingsuitslagen
van de BSP voor het Parlement**

	1990	1991	1994	1997	2001
Stemmen	2.871.315	1.836.040	2.258.191	937.242	783.372
Percentages	42,2	33,14	43,50	22,07	17,15

Tabel 5 toont aan dat de BSP in 1991 in vergelijking met 1990 een eerste grote daling van het aantal kiezers, nl. meer dan 1 miljoen stemmen of 36,4 procent, kon noteren. Dit verlies was het sterkste in de grote steden.¹⁸ Na de verkiezingen van 1994 konden de BSP en haar bondgenoten hopen deze kiezers terug te winnen, maar bij de volgende verkiezingen in april 1997 noteerde men weer een daling met 1,3 miljoen stemmen. Sindsdien zagen de socialisten hun aanhang voortdurend afnemen.

Tot slot

Meerdere factoren hebben de Bulgaarse socialisten in een dergelijke moeilijke situatie gebracht waardoor de toekomst van de BSP zelf in vraag wordt gesteld. Daaronder zijn er het gebrek aan omschakeling van de Partij, een laattijdige modernisering, de corruptie, het onvermogen van de socialistische regeringen om het lot van de Bulgaarse bevolking te verbeteren. Daarbij moet men wel rekening houden met de objectieve moeilijkheid om een links beleid te voeren in een transi-

tiesamenleving die nog geen markteconomie kent en wier fiscale politiek onder controle van het IMF staat. Het feit dat men niet kan spreken van een economische en sociale herstructurering, noch van het verschijnen van bepaalde sociale belangengroepen, is een andere oorzaak van de vluchtigheid van de partijpolitieke identiteiten. Tot slot willen we één van de specialisten van de sociaal-democratie in de vroegere communistische landen citeren: “Enkel wanneer de consolidatie van de kapitalistische structuren min of meer voltooid is, kunnen we het bestaan van samenhangende partijdige identiteiten verwachten. Dit is in het bijzonder het geval voor sociaal-democratische partijen die vandaag de voorrang van de “linkse” culturele component van hun (antinationalistische, seculaire, moderniserende, multiculturele, libertaire) identiteit moeten zien te combineren met een “rechts” radicaal-liberaal marktprofiel, speciaal wanneer ze in de regering zitten.”

Een eerste teken dat de negatieve tendens voor Bulgaaars Links omgebogen wordt is de overwinning van de socialisten bij de presidentsverkiezingen van 11 en 18 november 2001. De leider van de BSP Georgi Parvanov werd tot nieuwe president verkozen met 54,1 procent van de stemmen, tegenover 45,8 procent voor de zittende president Petar Stoyanov.¹⁹ Het is ook de eerste keer sinds de transitie dat de socialisten met hun voorzitter als presidentskandidaat opkwamen en het is ook de eerste maal dat er een socialistische kandidaat werd gekozen.²⁰ Het is nog te vroeg om vast te stellen wat de invloed van deze overwinning zal zijn op het moderniseringsproces van de socialisten en op de herstructurering van het Bulgaarse politiek landschap. Maar het is wel de kans voor de BSP om haar nieuwe imago en identiteit te bevestigen.

(vertaling: André Mommen)

Noten:

1. De eerste organisaties van dissidenten ontstonden in het begin van 1988.
2. Met 86,71 procent “voor”.
3. De nieuwe structuur vormde zich rond drie niveaus: een Hoge Raad, gemeentelijke raden en de belangrijkste organisaties van de Partij.
4. *Informatzionen Buletin* (Inlichtingenbulletin van de BSP), Sofia, 13, 1993, blz. 27.
5. *Idem*, Sofia, 13, 1993.
6. K. Tsjakarov, *Ot vtorija etage kam natsjvestvijeto na demokratite* (Vanaf de tweede verdieping naar de

- invasie van de democraten gekeken), Sofia: Troed, 2001, blz. 13.
7. M. Dauderstädt, A. Gerrits en G. Märkus, *Troubled Transition. Social Democracy in East Central Europe*, Bonn-Amsterdam: Friedrich Ebert Stiftung en Wiardi Beckman Stichting, 1999, blz. 52.
  8. *Obedinenie z sotsialna demokratsia. Dokoementi* (Unie voor sociale democratie. Documenten), Sofia, mei 1992, blz. 7.
  9. E. Balinova en I. Baeva, *Boelgarski prehodi 1944-1999* (Bulgaarse transitie 1944-1999), Sofia 2000, blz. 234.
  10. Democratisch Links omvatte de BSP, de Agrarische Partij "Alexander Stambolijski" en de politieke club "Ecoglasnost".
  11. 'Les élections en Bulgarie. Le retour des communistes?', in *La Nouvelle alternative*, nr. 37, maart 1995, Parijs, blz. 53-58.
  12. Het ONS omvatte de DPC, de Agrarische Partij "Nikola Petkov", de Groene Partij, de Partij van het Democratisch Centrum, de Nieuwe Keuze Unie en de Federatie "Koninkrijk Bulgarije".
  13. De tegenstelling tussen communisten en sociaal-democraten wortelt in de splitsing van de Bulgaarse Sociaal-Democratische Partij in 1903 in twee organisaties, nl. die van de "enge" socialisten, die later communisten werden, en de "brede" sociaal-democraten.
  14. J.-M. De Waele, 'Les partis de gauche à l'Est "social-démocratie" ou "nouvelle gauche"?', in Marc Lazar (ed.), *La Gauche en Europe depuis 1945 et mutations du socialisme européen*, Parijs: PUF, 1996, blz. 679-695.
  15. *Otkrit Forum, Materiali, septemvri* (Open Forum, documenten, september), 1998.
  16. G. Mink en J.-C. Szurek, 'L'ancienne élite communiste en Europe centrale: stratégie, ressources et reconstruction identitaires', in *Revue française de science politique*, jg. 48, 1998, nr. 1, blz. 3-41.
  17. J.-M. De Waele, o.c.
  18. E. Arnaoedova en I. Ilarionov, *Moral na oioepravlenijeto i elektoralna dinamika* (Regeringsmoraal en electorale dynamiek), Sofia: Fondatsia Demokratsia, Fondatsia Konrad Adenauer, blz. 32.
  19. De participatiegraad bij de presidentsverkiezingen was laag: 41,5 procent bij de eerste ronde en 55,05 procent bij de tweede ronde. Bij de eerste ronde behaalde G. Parvanov 36,37% van de stemmen tegen 34,94 % behaald door P. Stoyanov. De overwinning van de socialistische kandidaat is de tweede "grote verrassing" binnen het Bulgaarse politieke leven in 2001, na de overwinning van de beweging van de oude koning. Alle opiniepeilingen voorspelden P. Stoyanov als onbetwistbare overwinnaar van de verkiezingen.
  20. Alvorens de kandidatuur van Parvanov aan te wijzen waren de socialisten voorstander van een gezamenlijke kandidatuur van alle partijen van de regeringscoalitie, namelijk de Nationale Beweging van Simeon II en de Beweging voor Rechten en Vrijheden. Simeon II heeft steun verleend aan Stoyanov die als onafhankelijke kandidaat opkwam, maar in 1996 als kandidaat van de SDS werd verkozen. De Beweging voor Rechten en Vrijheden steunde in de eerste ronde Reneta Indjova en in de tweede ronde de socialistische kandidaat.